

1. Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego jest powództwem o ukształtowanie stosunku prawnego, w którym powód (skarżący) żąda wydania przez sąd państwowy wyroku uchylającego (znoszącego) istniejący, ukształtowany wyrokiem arbitrażowym stosunek prawny. Wyrok sądu powszechnego uwzględniający skargę ma charakter kasatoryjny, albowiem w takiej sytuacji sąd powszechny może wyrok sądu polubownego jedynie uchylić i to w zakresie żądanym przez skarżącego.

2. [P]omimo iż żądanie sformułowane w skardze o uchylenie wyroku sądu polubownego może dotyczyć uchylenia całości wyroku sądu polubownego lub jego części, to jednak sąd państwowy jest związany zakresem zaskarżenia tego wyroku przez stronę skarżącą, a więc granicami jej wniosków.

3. [M]ożliwe jest wyjątkowo uwzględnienie żądania uchylenia wyroku sądu polubownego w części, ale tylko wówczas, jeśli takie zaskarżone w części orzeczenie da się całkowicie oddzielić od pozostałej części wyroku (...).

Wyrok Sądu Najwyższego

z dnia 6 maja 2016 r.

I CSK 305/15

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Zbigniew Kwaśniewski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Antoni Górski

SSN Anna Kozłowska

w sprawie ze skargi T. Spółki z o.o. w K. przeciwko Bank S.A. w W. o uchylenie wyroku sądu polubownego, po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 6 maja 2016 r., skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 15 grudnia 2014 r.,

oddala skargę kasacyjną i zasądza od strony pozwanej na rzecz strony powodowej kwotę 5.400 zł (słownie: pięć tysięcy czterysta złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Sąd Polubowny wyrokiem z dnia 10 czerwca 2011 r. w punkcie I oddalił w całości powództwo główne o stwierdzenie nieważności umów opcyjnych, w pkt II 1 uwzględnił w części powództwo wzajemne o zapłatę zasądzając na rzecz powoda wzajemnego od powoda głównego kwotę 24.159.517 zł, a w pkt II 3 powództwo wzajemne o zapłatę w pozostałym zakresie oddalił.

Skargę powoda głównego o uchylenie w całości wyroku Sądu Polubownego uwzględnił w części Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 30 października 2013 r. w ten sposób, że w punkcie 1 uchylił zaskarżony wyrok Sądu Polubownego w jego punkcie I w części oddalającej powództwo o unieważnienie na podstawie art. 388 k.c. umów opcyjnych o nazwie S. oraz o nazwie T. zawartych przez strony sporu w 2008 r., w punkcie 2 oddalił skargę powoda w pozostałym zakresie, a w punkcie 3 zniósł między stronami koszty postępowania.

Uchylenie wyroku Sądu Polubownego w części oddalającej powództwo o unieważnienie umów opcyjnych na podstawie art. 388 k.c. uzasadnił Sąd Okręgowy tym, że pomimo iż Sąd Polubowny nie zajął się oceną zasadności tego żądania z powodu nieopłacenia powództwa w tym zakresie, to formalnie orzekł o nim merytorycznie, co uchybia praworządności.

Apelację powoda od wyroku Sądu Okręgowego uwzględnił Sąd Apelacyjny wyrokiem reformatoryjnym z dnia 15 grudnia 2014 r. w ten sposób, że zmienił zaskarżony apelacją wyrok w punkcie 2 w ten sposób, że uchylił wyrok Sądu Polubownego w pozostałej części, tj. w zakresie nieobjętym pkt 1 wyroku Sądu Okręgowego, oraz w punkcie 3 odmiennie rozstrzygając o kosztach postępowania.

W uzasadnieniu swego orzeczenia Sąd Apelacyjny stwierdził, że Sąd Okręgowy nie mógł uchylić wyroku Sądu Polubownego w części, jeżeli strona skarżąca żądała uchylenia go w całości, a ponadto w sytuacji zażebania się poszczególnych części wyroku w taki sposób, że żadna z nich nie da się odłączyć od pozostałych bez istotnego zniekształcenia całości.

Utrzymanie wyroku Sądu Polubownego w części powodowałoby powagę rzeczy osądzonej co do wzajemnych rozliczeń, w konsekwencji czyniąc bezprzedmiotowym badanie żądania powoda głównego stwierdzenia nieważności umów, opartego na mocy art. 388 k.c.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, wyrok Sądu Polubownego oddalający powództwo pomimo braku merytorycznego odniesienia się do nieopłaconego żądania stwierdzenia nieważności umów, jest sprzeczny z klauzulą porządku publicznego, bo pozbawia stronę skorzystania z uprawnień przewidzianych prawem materialnym naruszając jej prawo do rzetelnego i uczciwego procesu.

Sąd Apelacyjny uznał, że uzasadnia to uchylenie wyroku Sądu Polubownego w zakresie powództwa głównego o zapłatę jak i w całości powództwa wzajemnego, jednakże stosując zasadę związania Sądu wnioskami strony, wyrok Sądu Polubownego należało uchylić w całości. Za sprzeczne z podstawowymi zasadami porządku prawnego, w tym z zasadą równego traktowania stron uznał Sąd Apelacyjny rozstrzygnięcie o całości żądań strony pozwanej przed rozstrzygnięciem pełnego żądania powoda. Naruszeniem gwarancji procesowej w postaci obowiązku wszechstronnego wyjaśnienia okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy jest takie uchybienie sądu arbitrażowego, które polega na nierozpoznanii istoty sprawy, stwierdził Sąd Apelacyjny, uzasadniając uwzględnienie apelacji.

Pozwany Bank zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego w całości, opierając skargę kasacyjną na zarzutach mieszczących się w ramach drugiej podstawy kasacyjnej.

Naruszenie art. 1205 § 1 k.p.c. w zw. z art. 1207 § 1 i 2 k.p.c. w zw. z art. 187 k.p.c. i art. 321 k.p.c. uzasadnia skarżący kwestionowaniem stanowiska Sądu, że uchylenie wyroku sądu polubownego w części, w sytuacji żądania skarżącego uchylenia go w całości, stanowi przekroczenie przez sąd zakresu zaskarżenia (zakresu orzekania).

Zarzut naruszenia art. 1205 § 1 k.p.c. w zw. z art. 1206 § 2 pkt 2, art. 366 k.p.c. oraz art. 204 § 1 k.p.c. uzasadnia skarżący wadliwym przyjęciem przez Sąd odwoławczy, że rozstrzygnięcie w zakresie jednego z żądań ewentualnych pozostaje w nierozzerwalnym związku z pozostałą częścią wyroku arbitrażowego rozstrzygającego o powództwie wzajemnym co czyni niedopuszczalnym uchylenie w części wyroku sądu polubownego. Skarżący kwestionuje uznanie, że uwzględnienie roszczenia o zapłatę z powództwa wzajemnego ma walor powagi rzeczy osądzonej w stosunku do żądania wywodzonego z wзыску, co zmusi Sąd Polubowny do oddalenia żądania wywodzonego z zarzutu wзыску.

Wreszcie zarzut naruszenia art. 1205 § 1 k.p.c. i art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c. uzasadniono błędnym przyjęciem, że cały wyrok arbitrażowy jest sprzeczny z podstawowymi zasadami porządku prawnego RP wskutek nierozpoznania żądania unieważnienia transakcji na podstawie art. 388 k.p.c., podczas gdy zarzut tej sprzeczności dotyczy jedynie części wyroku arbitrażowego i nie powoduje sprzeczności z pozostałą częścią wyroku arbitrażowego oddalającego pozostałe roszczenia powoda głównego oraz powoda wzajemnego.

Skarżący wniósł o wydanie wyroku kasatoryjnego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi II instancji.

Powód w odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwanego wniósł o jej oddalenie i o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego, kwestionując zasadność zarzutów sformułowanych w skardze kasacyjnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego jest powództwem o ukształtowanie stosunku prawnego, w którym powód (skarżący) żąda wydania przez sąd państwowy wyroku uchylającego (znoszącego) istniejący, ukształtowany wyrokiem arbitrażowym stosunek prawny. Wyrok sądu powszechnego uwzględniający skargę ma charakter kasatoryjny, albowiem w takiej sytuacji sąd powszechny może wyrok sądu polubownego jedynie uchylić i to w zakresie żądanym przez skarżącego. Istnieje bowiem bardzo duża autonomia postępowania przed sądem polubownym, całkowicie zgodna z zamierzeniami ustawodawcy, wydatnie ograniczająca możliwości kontrolne sądu powszechnego. Podstawowym celem postępowania polubownego jest szybkość tego postępowania w zakresie załatwiania spraw cywilnych, a nie tworzenie dodatkowej fazy postępowania przedsądowego. Strony decydujące się na poddanie sporu pod rozstrzygnięcie sądowi polubownemu muszą liczyć się z tymi uwarunkowaniami, polegającymi także na nikłej kontroli zewnętrznej jego wyroków (por. wyrok SN z dnia 9 lipca 2008 r., [V CZ 42/08](#), niepubl.).

W rozpoznawanej sprawie bezspornym jest, że Sąd polubowny w całości oddalił główne powództwo arbitrażowe, obejmujące zarówno żądanie unieważnienia umów na podstawie art. 388 k.c., jak również roszczenie o zapłatę. Natomiast powództwo arbitrażowe wzajemne o zapłatę Sąd Polubowny uwzględnił.

Sąd powszechny I instancji uchylił ten wyrok tylko w części oddalającej powództwo o unieważnienie umów na podstawie art. 388 k.c., co oznacza, że oddalenie skargi powoda w pozostałym zakresie stanowiło akceptację przez Sąd I instancji orzeczenia arbitrażowego w zakresie oddalenia powództwa głównego w odniesieniu do żądania zapłaty oraz uwzględnienia powództwa wzajemnego o zapłatę i to w sytuacji braku merytorycznego rozstrzygnięcia roszczenia powoda głównego o unieważnienie umów na podstawie art. 388 k.c. co wynika z uzasadnienia wyroku Sądu Polubownego.

Uwzględniając apelację powoda Sąd Apelacyjny wyrokiem reformatoryjnym uchylił wyrok Sądu Polubownego w pozostałej, dotychczas nieuchylonej części, a więc doprowadził w rezultacie do stanu uchylenia w całości wyroku Sądu Polubownego.

Wbrew stanowisku wyrażonym przez pozwanego w skardze kasacyjnej, orzeczenie Sądu Apelacyjnego nie narusza art. 1205 § 1 k.p.c. w zw. z art. 1207 § 1 i 2 k.p.c. w zw. z art. 187 k.p.c. i art. 321 § 1 k.p.c. wskutek przekroczenia zakresu orzekania przez Sąd odwoławczy.

W literaturze zdecydowanie dominuje pogląd, że **pomimo iż żądanie sformułowane w skardze o uchylenie wyroku sądu polubownego może dotyczyć uchylenia całości wyroku sądu polubownego lub jego części, to jednak sąd państwowy jest związany zakresem zaskarżenia tego wyroku przez stronę skarżącą, a więc granicami jej wniosków.** W niniejszej sprawie jest bezspornym, że powód w skardze o uchylenie wyroku Sądu Polubownego wniósł uchylenie tego wyroku w całości. W tej sytuacji zasadnie uznał Sąd Apelacyjny, że Sąd Okręgowy nie mógł uchylić wyroku Sądu Arbitrażowego jedynie w części, ponieważ takie orzeczenie nie jest uwzględnieniem zgłoszonego przez skarżącego żądania uchylenia go w całości, lecz stanowi uwzględnienie żądania innego rodzaju, nie zgłoszonego przez stronę wnoszącą skargę. Zasadnie więc Sąd Apelacyjny doprowadził zaskarżonym orzeczeniem reformatoryjnym do stanu uchylenia wyroku Sądu Polubownego w całości, w sytuacji gdy zachodziły podstawy do jego uchylenia wobec oddalenia w sentencji powództwa o unieważnienie umów i to bez przeprowadzenia merytorycznej oceny żądania w tym zakresie z powodu braku opłaty.

Pomijając nawet treść żądania strony powodowej wnoszącej skargę o uchylenie w całości wyroku Sądu Polubownego, to taki właśnie zakres uchylenia, będący rezultatem wyroku zaskarżonego skargą kasacyjną, uzasadniała także okoliczność trafnie dostrzeżona przez Sąd Apelacyjny, że poszczególne części orzeczenia zawartego w wyroku Sądu

Polubownego wzajemnie zazębiają się ze sobą w taki sposób, że żadna z nich nie da się odłączyć od pozostałych i stanowić przedmiotu samodzielnego rozstrzygnięcia bez istotnego zniekształcenia jego logicznej całości. Przyszłe merytoryczne rozstrzygnięcie w przedmiocie roszczenia o unieważnienie umów na podstawie art. 388 k.c. może mieć - w zależności od wyniku tego rozstrzygnięcia - znaczący wpływ na ocenę zasadności roszczeń o zapłatę i to dochodzonych zarówno powództwem głównym, jak i powództwem wzajemnym. Kwestionowanie w skardze kasacyjnej przez stronę skarżącą oceny Sądu Apelacyjnego co do nierozzerwalnego związku i zazębiania się żądań, dochodzonych w postępowaniu arbitrażowym każdym z obu powództw, nie zostało wsparte żadnymi przekonującymi argumentami. Za takie argumenty nie można bowiem uznać stwierdzeń powoda, sformułowanych na s. 19 i 20 uzasadnienia skargi kasacyjnej, że nawet w razie późniejszego unieważnienia transakcji w wyniku uwzględnienia tego żądania z powództwa głównego, powód mógłby wystąpić w odrębnym postępowaniu z żądaniem zapłaty, ponieważ nie stałoby to na przeszkodzie rozstrzygnięciu w oddzielnym postępowaniu majątkowego żądania powoda wywodzonego z rozstrzygnięcia dokonanego na podstawie art. 388 k.c. Takie stanowisko strony skarżącej wręcz potwierdza trafność oceny Sądu Apelacyjnego, że oceny poszczególnych roszczeń, będących przedmiotem rozpoznania Sądu Polubownego, nie da się od siebie odłączyć, ponieważ zazębiają się, a więc pozostają ze sobą w funkcjonalnym związku. Tymczasem **możliwe jest wyjątkowo uwzględnienie żądania uchylecia wyroku sądu polubownego w części, ale tylko wówczas, jeśli takie zaskarżone w części orzeczenie da się całkowicie oddzielić od pozostałej części wyroku**, co w niniejszej sprawie nie występuje.

W konsekwencji trafne jest stanowisko zawarte w wyroku Sądu Apelacyjnego, że cały wyrok Sądu Polubownego jest sprzeczny z podstawowymi zasadami porządku prawnego RP (art. 1206 § 2 pkt 2 k.p.c.), ponieważ uprzednia merytoryczna ocena zasadności lub bezzasadności roszczeń majątkowych o zapłatę zgłoszonych przez każdą ze stron nie może być aprobowana w sytuacji braku wcześniejszego merytorycznego rozstrzygnięcia w przedmiocie unieważnienia umów, z których wywodzone są te roszczenia o zapłatę. Zarzut naruszenia art. 1205 § 1 k.p.c. i art. 1206 § 2 k.p.c. także w wyżej przedstawionym aspekcie okazał się więc nieuzasadniony, ponieważ Sąd Apelacyjny trafnie uchylił w całości wyrok Sądu Polubownego jako sprzeczny z podstawowymi zasadami porządku prawnego (por. wyrok SN z dnia 3 września 2009 r., [I CSK 53/09](#), niepubl.).

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 § 1 i art. 99 k.p.c. oraz na podstawie § 6 pkt 7 w zw. z § 12 ust. 4 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. (Dz. U. z 2013 r. poz. 490), znajdujących zastosowanie z mocy § 21 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz. U. z 2015 r. poz. 1804).

Źródło: <http://www.sn.pl/>